

Fejérdy Gergely

A BRÜSSZELI KORMÁNY REAKCIÓI AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM KAPCSÁN

Kötelességem, hogy tudassam önnel, hogy a magyarországi események a belga közvéleményt, minden pártot beleértve, mélyen és fájdalmasan érintette. Annál is inkább, mert értesült arról a közleményről, amit közösen írtunk alá Moszkvában, és amelyben utalás történt a belügyekbe való be nem avatkozás elvére.

Kormányom és a belga nagy többség nevében kérem önt, vessen véget a magyarországi szovjet intervenciónak és hagyja, hogy a magyarok szabadon választhassák meg saját politikai rendszerüket.

Az ön magyarországi beavatkozása megöl minden a nemzetközi enyhülés érdekében tett erőfeszítést, és lehetetlenné teszi, hogy a kelet–nyugati kapcsolatok biztatóan fejlődjenek.¹

Paul-Henri Spaak ezekkel a sorokkal fordult Hruscsovhoz táviratban 1956. november 6-án, miközben Brüsszel utcáin a Szovjetunió belgiumi követsége körül jelentős diáktüntetésre került sor.

Egy héttel később, november 13-án kedden a belga diplomácia vezetője, aki többek között 1946 és 1949 között az ENSZ közgyűlésének elnöke volt, és különleges nemzetközi megbecsülésnek örvendett, éles hangon támadta New Yorkban a Kreml magatartását. Kijelentette hogy „a szovjet álláspont a magyar kérdéssel kapcsolatban, furcsa keveréke a cinizmusnak és a kétszínűségnek [...] a Szovjetunió ostobának és hitványnak tart bennünket, amikor arra hivatkozik, hogy ez a kérdés Magyarország belügye”.² Ezért felszólította az ENSZ tagállamait, hogy haladéktalanul tűzzék a közgyűlés napirendjére a magyar kérdést. Spaak beszéde jelentős visszhangra talált. Franciaország állandó képviselőjének átmenetileg megbízott vezetője, Vincent Broustra például az ülésről szóló jelentésében kiemelte, hogy „Spaak Belgium nevében egy különösen is meggyőző és heves hozzászólásban támadta a Szovjetunió és a csatlósállamok politikáját, miközben felhívta figyelmet a közgyűlés hatáskörére”.³ A belga külügyminiszter energikus felszólalásának tehát

¹ Paul-Henri SPAAK, *Combats inachevés. De l'espoir aux déception*, Fayard, Paris, 1969, 327–328.

² Michel DUMOULIN, *Spaak*, Racine, Bruxelles, 1999, 543–544.

³ Ministère des Affaires Etrangères Archives Diplomatiques (MAE AD), Paris, NOUI 1945-1959, vol. 243.

jelentős része volt abban, hogy a magyar kérdés másnap, november 14-én az ENSZ közgyűlésének napirendjére került.

A brüsszeli kormány személyes sértésnek vette a magyarországi szovjet katonai beavatkozást. 1956. november 2-án ugyanis Spaak a szovjet külügyminiszterrel közösen ünnepélyes keretek között, írta alá azt a nyilatkozatot, amely többek között kijelenti, „hogy az országok közötti kapcsolatokat kölcsönös megbecsülésre, és a területi sérthetlenségre, a függetlenségre, a meg nem támadás, a be nem avatkozás elvére, illetve a békés egymás mellett élés elveire és kölcsönös haszonnal járó gazdasági együttműködésre kell alapozni”.

A NATO-tagállam Belgium hosszú habozás után és illúziók nélkül döntött úgy, hogy az elsők között tesz lépéseket a kelet–nyugati dialógus személyes kapcsolatokon nyugvó kiszélesítésére. A belga kormány különleges óvatossággal készült a moszkvai látogatásra. Spaak az ügyben többek között Tito véleményét is kikérte.⁴ A Jugoszláviában tett látogatás megerősítette a belga külügyminisztert abban, hogy a Szovjetunió politikája minden látszat ellenére kiszámíthatatlan, ezért feltétlenül szükségesnek tartotta, hogy a nyugati szövetségesek, az enyhülési folyamatra hivatkozva, ne hagyjanak fel a szoros együttműködéssel. Spaak 1956. május 4-én a NATO tanácsülésén kijelentette, hogy „a pillanat elérkezett, újra kell indítani az Atlanti Szerződést [...] a Tanács tagjai nem távozhatnak anélkül, hogy ünnepélyesen kijelentik, megőrzik a különleges szolidaritást maguk között [...] A szövetségnek tanúságot kell tennie arról, hogy képes megérteni, ami Oroszországban történik, és képes elfogadni egy, a szovjet fejlődést követő, közös politikát [...]” A belga külügyminiszter ezenkívül fontosnak tartotta aláhúzni, hogy „az oroszok jelenleg nyilvánosan hirdetik azt, hogy a személyes kapcsolatfelvétel előnyben részesítése a kívánatos, és ebben a kérdésben a szövetség feladata az, hogy kövesse őket”.⁵ Így került sor végül a belga kormányküldöttség Szovjetunió-beli látogatására, amely 1956. október 23-án, Budapesten kirobbant forradalommal egy napon vette kezdetét Moszkvában. A három napig tartó magas szintű tárgyalások során egyszer sem kerültek szóba a Magyarországon zajló események. A belga külügyminiszter, aki egészen november 2-ig belső-ázsiai útja miatt a Szovjetunióban maradt, szinte semmilyen információval sem rendelkezett ebben a kérdésben. Spaak visszaemlékezése szerint egyedül a belga küldöttséget kísérő szovjet tisztek gondterhelt arca engedett az események jelentőségére következtetni.⁶ Így kerülhetett sor

⁴ DUMOULIN, *I. m.*, 531.

⁵ NATO Archives (NA), CR (56) 20, 1956. május 4. A párizsi NATO tanácsülésnek jegyzőkönyve: 14–16.

⁶ SPAAK, *I. m.*, 326.

arra, hogy a brüsszeli diplomácia vezetője, noha a látogatás eredményeit messze-
menően nem tartotta kielégítőnek, aláírta a Sepilov szovjet külügyminiszter által is
ellenjegyzett, fent említett zárónyilatkozatot.

Spaak november 3-án hajnalban, Brüsszelbe való visszaérkezésekor a repülőté-
ren helyettesétől, Viktor Larock külkereskedelmi minisztertől értesült a valódi
eseményekről. Az a tény, hogy megtévesztették, és „hogy az utazás szerény eredmé-
nyei is azonnal megsemmisültek”,⁷ felháborította a belga külügyminisztert, aki
ezek után élesen bírálta a Kreml álságos politikáját.

A brüsszeli kormány Spaak Szovjetunióból való visszatéréséig elsősorban nem-
zetközi szervezeteken keresztül próbálta nemtetszését kifejezni, és valamilyen ki-
utat keresni a válságból. Így többek között az ENSZ Biztonsági Tanácsának októ-
ber 28-án tartott ülésén a belga küldöttség vezetője, Fernand van Langenhove fel-
szólalásában élesen bírálta a Szovjetunió beavatkozását a magyarországi esemé-
nyekbe.⁸ Eközben a belga kormány NATO mellé akkreditált diplomatája, André
de Staercke olyan javaslattal állt elő, hogy vagy a Szovjetunióban tartózkodó Spaa-
kot kellene felkérni, hogy személyesen közvetítsen Moszkva és Magyarország kö-
zött, vagy pedig az ügy nevezett el nem kötelezett és semleges államokat kellene ev-
vel a feladattal megbízni.⁹ Noha ezen utóbbi kezdeményezések közül végül egyik
sem valósult meg, Belgium egyértelműen hangot adott véleményének, és kiállt a
magyar forradalom mellett. Számos nyugat-európai államhoz hasonlóan együttér-
zését azzal is kifejezésre juttatta, hogy jelentős mennyiségű humanitárius segély-
szállítmányt indított útnak Budapest felé. Noha az adományok nagy része a szovjet
hadműveletek miatt nem érkezett meg Magyarországra, Belgium ezzel a gesztussal
a magyar néppel való együttérzését és szimpátiáját juttatta kifejezésre.

A belga külügyminiszter Szovjetunióból való visszatérésevel a brüsszeli kormány
magyarországi eseményekkel kapcsolatos politikája némiképp módosult. Spaak jól
ismerte a magyarországi események hátterét, hiszen elutazása előtt a budapesti bel-
ga követ jelentései már felhívták a figyelmet arra, hogy „Közép-Európa Szovjetunió-
ba történő beolvasztása lehetetlen. A térség országai ugyanis egyfajta társadalmi
szerkezettel, hagyományokkal, és olyan vérmérséklettel rendelkeznek, hogy az
előbb-utóbb valamilyen formában konfliktus fog kirobbantani a Szovjetunióval.”¹⁰

⁷ Uo.

⁸ Archives du Ministère des Affaires Etrangères Belge (AMAEB), Hongrie, 12787-1956, New York, 1956. október 28.

⁹ *Documents Diplomatiques Belges* (DDB), II., De l'indépendance à l'interdépendance, Défense 1941-1960, Académie royale de Belgique, Bruxelles, 1998, 226. sz. dokumentum, 538.

¹⁰ AMAEB, Hongrie, 12787-1956, dos. 10. 706. sz., 232. sorszám, Budapest, 1956. július 11.

A Szovjetunió erkölcsi alapon történő elítélése mellett a Spaak tehát a sztálini módszerekhez való nyilvános visszatérésként értékelte a Magyarországon novemberben lezajlott eseményeket. Az 1956. december 3-án megtartott szűk körű NATO-tanácskozáson elhangzott beszámolójában kijelentette: „Semmi igazi újdonság [...] Bármilyen nemzetközi politikát követ is Oroszország egy adott pillanatban, az orosz vezetők meggyőződéses marxista ideológiával átítatott kommuniszták [...]. A szovjet vezetők határozottan ellenzik a NATO-t, a rajta keresztül megvalósuló amerikai befolyás miatt. Szintén ellenzik a nyugat által elképzelt európai egyesítést, mert meg vannak győződve arról, hogy ez Németország egész kontinensre kiterjedő dominanciáját segíti elő [...]”¹¹ A nemzetközi katonai szervezet tanácskozásán elhangzottak mellett a belga kormány úgy vélte, hogy mind a magyar forradalom, mind pedig a közel-keleti válság megerősíti azokat a korábbi feltevéseket, miszerint valójában sem Moszkva, sem pedig Washington nem érdekelt a jelen állapotok között a II. világháború után kialakult status quo megváltoztatásában.¹² Brüsszelben a külpolitika irányítói úgy látták, hogy a békés egymás mellett élés politikája zátonyra futott, és még ha nem is kell tartani egy esetleges világháborútól, Belgium és a kontinens biztonságát meg kell erősíteni, vissza kell térni a korábbi külpolitikához. A belga diplomácia tehát még energikusabban szorgalmazta a NATO-n belüli szoros együttműködést és az európai integrációs folyamat felgyorsítását.

A forradalommal párhuzamosan zajló szuezi válság különösen nyugtalanította Spaakot, ezért 1956 novemberétől Belgium legfontosabb feladatát a nyugati blokk egységének előmozdításában látta. 1956. december 11-én a NATO zártkörű ülésén Spaak ezért hangsúlyozta a moszkvai útvjáról tartott beszámolójában, hogy „úgy tűnik, megerősítést nyer az a feltevés, hogy semmi változás sem történt a Szovjetunió alapvető politikájában a desztalinizációs folyamattal [...] ezzel egy időben soha az atlanti szövetség összetartása sem volt ennyire meglazult és kiüresedett [...]”¹³ Spaak 1957-ben, mielőtt Lord Lionel Ismayt váltotta volna a NATO főtitkári székében, a Belga Szenátusban elhangzott utolsó beszédében kijelentette:

¹¹ NA, CR (56) 63, a NATO tanácsának jegyzőkönyve az 1956. december 3-i zártkörű párizsi ülésről.

¹² A belga diplomácia lépéseinek elemzése egyértelműen alátámasztja a Békés Csaba által megfogalmazott tételt, mely szerint a két világhatalom 1953 után változó intenzitású, de „kényszerű kooperációja” határozta meg a nemzetközi viszonyokat, és ebben az összefüggésben a magyar forradalom csak a hidegháború „álválságaként” értelmezhető. Lásd BÉKÉS Csaba, *Európából Európába. Magyarország konfliktusok keresztjében 1945–1990*, Gondolat, Budapest, 2004, 137–138.

¹³ NA, CR (56) 70, Párizs, 1956. december 11. A párizsi NATO-tanácsülés jegyzőkönyve, 4–5.

[...] a nyugati katonai erőfeszítésekre azonban továbbra is szükség van, ezt bebizonyította az, ahogyan a Vörös Hadsereg a kiszolgáltatott és elhagyatott Magyarországgal elbánt. Mindazonáltal a katonai erőfeszítés nem minden, mert a haderő soha nem más, mint egy adott politika eszköze. A szuezi válság jól megmutatta, fontos lenne, hogy az atlanti hatalmak meghatározzanak egy közös politikát, mert ellenkező esetben szembe kell nézniük szövetségük felbomlásának a tényével [...]¹⁴

A brüsszeli kormány tehát különösen fontosnak tartotta nyugati hatalmak diplomáciai lépéseinek összehangolását, és maga is szigorúan alkalmazkodott a NATO elfogadott irányelveihez. Szövetségeseihez hasonlóan Brüsszel sem hívta vissza követét, de a Moszkva által hatalomra jutatott új magyar vezetést sem ismerte el hosszú hónapokig hivatalosan.

Belgium a kétoldalú kapcsolatok területén 1956-os forradalom előtt fennálló szint lehetőség szerinti megőrzésére törekedett ugyan, de semmilyen újabb kezdeményezést nem támogatott. A belga külügyminisztérium, hogy nyomatékot adjon a magyar kormánnyal szembeni ellenérzéseinek, úgy döntött, hogy kulturális téren minden hivatalos érintkezést beszüntet, és az ország területén csak előzetes engedélyek alapján enged magyar rendezvényeket.¹⁵ Belgium a gazdasági kapcsolatok vonatkozásában is a már meglévő megállapodások megtartását tartotta célravezetőnek, új kezdeményezéseket nem támogatott.¹⁶ Politikai téren megpróbált korrekt viszonyra törekedni a magyar hatóságokkal, de kizárólag a protokoll által előírt, szigorú keretek között.

Míg a belga hivatalos körök a Kreml által erőszakkal felállított budapesti kormánnyal szemben egészen a 1960-as évekig hideg és kimért magatartást tanúsítottak, addig különleges szimpátiával fordultak a magyar nép felé. Ezt jól mutatta többek között az a tény, hogy ez a kis nyugat-európai ország több hullámban megközelítőleg 5000 magyar menekültet fogadott be a forradalom leverését követő hónapokban.¹⁷ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy e mögött a nagylelkű gesztus mögött nem csupán az együttérzés, hanem belpolitikai, gazdasági és nemzetközi érdekek is meghúzódtak.

¹⁴ MAE AD, Service de Pactes, vol. 157., Brüsszel, 1957. április 10., 717. sz. jelentés.

¹⁵ NA, AC (52-D) 231, 1957. március 22. A belga delegáció feljegyzése a kulturális és tájékoztatási bizottság részére.

¹⁶ NA, AC (119-WP) 2. 8., A belga delegáció jelentése 1957. február 13-án.

¹⁷ Frank CAESTECKER, *La migration hongroise d'après-guerre en Belgique: aperçu de l'émigration et de l'implantation*, kézirat (másolata e tanulmány szerzőjének tulajdonában).

Brüsszeli kormány a menekültek befogadásán kívül élénk figyelemmel kísérte a magyar kérdés útját a nemzetközi szervezetekben, elsősorban az ENSZ-ben.¹⁸ 1956. december 3-án New Yorkban a belga követ felhívta figyelmet arra, hogy Szovjetunió és a Kádár vezette Magyarország akadályozza, sőt semmibe veszi a szervezet határozatait, alapelveit, ezzel egy időben pedig a tagállamok hallgatásba burkolóznak, amivel megkérdőjelezzik az ENSZ hatalmát és tekintélyét.¹⁹ 1957 januárjában Belgium egyike volt annak a huszonnégy országnak, amely egy öttagú bizottság felállítását javasolta a közgyűlésnek. Langenhove követ január 9-i felszólalásában többször is hangsúlyozta: a belga diplomácia célja az, hogy „mindenféle indulat nélkül [...] fény derüljön lehetőség szerint a magyarországi eseményekre”.²⁰ 1957 szeptemberében, csatlakozva a többséghez, az ENSZ közgyűlésén megszavazta az öttagú bizottság jelentését, ami miatt a budapesti külügyminisztérium éles hangon tiltakozott a Magyarországon szolgáló belga követnél.²¹

A korabeli brüsszeli politikai vezetés a magyarországi eseményekről személyes moszkvai tapasztalatait is segítségül hívva megpróbált lehetőség szerint objektív képet alkotni a nemzetközi helyzet valós állapotának tükrében, és az így kialakított véleményét szövetségeseivel tudatni. A belga kormánynak tehát jelentős szerep jutott abban, hogy a Sztálin halála után a Szovjetunióval kapcsolatosan már-már bizakodóvá váló „szabad világ” figyelmét felhívja a magyar forradalom egyik kiemelkedő nemzetközi jelentőségű tanulságára, a szovjet birodalom változatlan és valódi természetére.

¹⁸ AMAEB, Hongrie, 13075-1957, II., dos. 10. 1175. sz. 324. sorszám, Budapest, 1957. szeptember 14.

¹⁹ AMAEB, Hongrie, 12787-1956, New York, 1956. december 3. Fernand van Langenhove felszólalása a közgyűlésen.

²⁰ AMAEB, Hongrie, 13075-1957, I., 18. sz. távirat. New York, 1957. január 9.

²¹ AMAEB, Hongrie, 13075-1957, II., dos. 10. 1175. sz. 324. sorszám, Budapest, 1957. szeptember 14.